

639(16)

P.P. 1-32
NOV 30 1948
ackn. 30.11.48.

Betrothal and
marriage at
Phalaborwa

08/33

J.P.M. Malatsi
K34/33

639(16)

meetsö: Lenyalö 12p £1-1-0 ind

Monna o iletswa xo nyala moxatsa rraxwe
 xe ele moliloloxadi. Xomme mohiloloxadi e
 swanets'e xoba moxatsa moratho. Xxosi
 Makhushane o be ana le moratho elexo
 Moxoboya. Xe Moxoboya a hwile o tlaxets'e
 basadi ba babedi. Xomme maina a sona
 se Mehlaba le Mmalatsi. Xe xona
 Makhushane xa atla a xona xo ba
 nyala. Xe nyats'exo xe monna a nyala
 Mosadi wa mathomo ele mohiloloxadi.
 Xomme xape nyats'exo e ka ba xona xe
 monna a nyala ka ntle le tumello
 ya malome. Xomme ke nyats'exo ye
 monna a ka nyala
 Mohiloloxadi wa morwa rraxwe e xe
 ele wa malome a xe. Monna o swanets'e
 xo nyala Mohiloloxadi wa morwa rraxwe
 xe ele wa morwa wa xaxwe. Xape a ka
 nyala Mohiloloxadi wa paraxwe xoba
 rranwane. Xape o swanets'e xo nyala
 morwa yo moswa yo o elexo mmeets'wa
 wa xaxwe. Monna o swanets'e xo nyala
 xa malome a xe. Xomme ke a sa monyale

639

11

2

K34/33

Xoba a sa nyala ngwana malome axe
 ke xo belaya hloko Xoba tswabano.
 Ke monna a sa nyala ngwana malome
 ke ele Kxosi' Xona ngwana wa Xaxwe xa
 ana xo bosa sethsaba ka moraxo xa
 lehu la papaxwe. Ke Xona ngwana
 malome a motho ke a nyetswe ke
 yena mosadi' yo morob wa motse
 lapeng lefe le fe. Ke monna a ka
 nyala lapeng le teng pele xa lapa la
 malome axe Xona mosadi' yo xa se
 yona Kxosi' ya motse, Xape xa tswale
 Kxosi' mo lapeng la Kxosi'.
 Xomme mosadi' o nyala mosadi' yo mong
 ke ana le thoto yeo e senaxo mo ji' wa
 monna. Xomme ke mosadi' o nyets'e mosadi'
 yo mong Xona o ka laola mosadi' yeo
 bophelo bya Xaxwe. Xape mosadi' o a nyala
 Mohloloxadi ka molao wo monna a nyalaxo
 Mohloloxadi ka ona. Mosadi' Mokxadi'
 o nyets'e mosetsana Mahumeše.
 Mosadi' Mmaseke a o nyets'e Mosadi'
 Molepo. Mosadi' Senyotxe o nyets'e
 Mosadi' Maite.

639

K34/33

Komme išeano e byalo e ka dirwa
 ka Mosešana wa moloko ofe le ofe.
 Ke le loto le sa ratexe lore ka tsianwe
 le lona ke ka se tswane le ka lona
 Kwano. Komme kape le motso a sarate
 lore ka tsianwe le ena ke ka lona
 monomong ba bo Mosešana ke baalo
 kape le ke ba bo mosoxana e le moloi
 ka byalo. Ke ba bo Mosešana e le moloi
 wa ka tsianwe ka ka ba byalo. Komme
 ke ba bo mosoxana e le moloko na dirwa
 Komme ka ba dumelwe ka nyala
 ngwana wa motso fisozi Makhusane
 a tanela Pondo Malesa ka nyala
 morwedi wa kame Matsatsi. Komme
 Moloko wa ka Malesa ke moloko wa
 sehloko Komme polelo e realo.
 Komme motso ke ya tataxo ngwana lona
 le loto kamona ka lona le na le maatla
 ka lona tsiano bathong ba byalo. Komme
 kape le molokong le tsoxaxo le bate ka
 ka dumelwe tsiano kare ka lona.
 Peeletso e dirwa ka dimo ka bana le ke ba
 sesu ka tswalwa. Komme peeletso ka

639

K34/33

7

e dirwe xodimo xa bana ba basetsana fela. Xomme e a dirwa le xodimo xa bana ba basimane. Peeletšō e dirwa ka tsela tše utšī. Ke monna ana le maruo a ha fa monna yo a diilaxo xore a nyale mosadi ka oha xomme ka moraxo ka le monna ana le ngwana wa mosimane mba wosetsana o tla moisa le morina yola mang wa thoto xore a mo supe mosadi wa dithoto tša ka xwe ke a belexile ngwana yo o a swanets'exo ko lefa dikxomo tša xaxwe. ~~Xomme~~ ke ele mosetsana xona ko ha ba ~~wa~~ wa xaxwe ka krouthe. Xomme ke ~~ke~~ mosimane o tla mo thoxela xore lobe ko belexwe mosetsana. Xomme peeletšō ye ngwe ke ya ko isa maxadi ko papaxo ngwana ngwana e sale yo monyane ka kwano ya batwadi. Xape ye ngwe e dirwa ke monna xa mabome axe. Xomme yona e dirwa ka kxopelo ya bo monna ko mabome axe ka ko isa kxomo yeo e bitšwaxo thari. Thari ke xore mosoxana o tsoma ko

639

v

5

639

K34/33

beeleletsa ngwana oa mabme a re.
 Motso oa tsebetsewa xe a le nywaxeng ya
 lo nywaxeng 'nyalwa xoba ya lo nyala.
 Xomme xo long tsebetse e dirwa ta ntle
 le xo botšišwa. Xomme mo xong batso
 ba e tseithela le xo beeleletšana ta mmoši
 Xe monna a ratana le mosetsana
 mme a sena thoto xona a ta dira tse
 xore a mmeeleletse. He xore o tla
 tsibisa batswadi ba xaxwe xore o kwane
 le mosetsana wa se mang mang.
 Xomme batswadi batla tsibisana ta
 seloto sa bona Xomme xe ja dumela
 peeleletso yeo ya morwa bona xona
 tsebetsewa motso xo isa molato ta xe
 taba yeo e bitswa byab. He xona xe
 motso a ya o swanetse xo ya le
 mantxakxathe elexo tšupo ya monna
 xo batswadi ba mosetsana xore unete
 o kwane le ngwana wa bona. Xomme
 mantxakxathe he mpho yeo monna
 a ta e fana mosetsana pele xa
 batso kamoha. Xomme xe 'batswadi' ba
 Mosetsana oa tsebetse tšeo xona ba tla

VI

639

K34/33

6

'oiletsa ngwana wa bona pele xa xaxwe
 xore ba mo tsibisa tseo 'ba ditwaxo ke
 eie thereso. Xomme xe a dumela taba
 tse kamoka o tla hlolelwa xore a
 utlise mankxaxathe' xoba manthware
 a xaxwe. Xomme ena a ita utisa
 leseka xoba pheta ya xaxwe xore e kome
 le moro nixwa xoba madiisela wa so
 lesoxana. Xomme xe batswadi ba hweditse
 kwano xoba beelitsani ya morwedi wa
 bona le monna yo mong, ba tla tsibisa
 meloko kamoka ya bona. Xomme xe
 meloko e dumela xo beelitsana xabona
 xona mmaditsela o tla xo imiswa xore
 o t ya xo tsa lefepo. Ke lefepo
 ke seo monna a se isaxo xore sona se
 supywe meloko xexo pudi yeo e tla
 kiwaxo yo mong wa meloko wa mosadi
 xoba bohlatse xore ngwana wa bona
 o beelitswe ne monna yo mong.
 Xomme byalo monna ofe le ofe o tla
 tseba xoba morwedi a se mang, mang
 ke mmeelitswa wa se mang, mang.
 Xomme ka peelitsa ye e xodimo xa

639

VII

K34/33

7

monna le mosetsana. Xomme batswadi
 bona ke dihlatse. Xomme xa monna
 yo a ka tseanako le mosetsana yo o
 xe e se ena yo o a tsebywaxo ke
 batswadi ba mosetsana. Xomme xe
 monna a hloka maxadi xa xo yo
 a ka tseaxo mo abeng le, ko fihlela
 monna a kwetsa ditsoo koba
 maxadi kamoka. Xaele peeletso
 ya xo dirwa xodimo xa bana xona
 kwano e dirwa ke mekho ya monna
 le mosetsana. Xomme xona xa xona
 potiso. Xomme peeletso e dirwa ke
 kwaro tse tsebanaxo le tse tswalanaxo.
 Ka peeletso ya kwano ya batswadi
 mo mmelešwa eleng ngwana
 xona xa xo tsebano ya monna le
 mosadi. Xomme xa peeletso
 ele ya monna le mosetsana xona
 ba be ba tsebana. Ba veri ba ditaba
 tsa peeletšano' ya monna le mosetsana
 ke papaxo ngwana le bo rangwane le bo
 namoxolo le ba moloto o kxaufsi xoba
 dihlatse.

Moiseta xoba maditšela e ka ba motho
 motho yo mong le yo mong wa monna
 xoba wa mosadi wa leloko xoba wa
 mohuta o ~~soto~~ sele yeo a ka baxo
 nxaufsi le motse wa bo monna xoba
 mothepe. Peeletšō xa eua xo tšia ka
 uthe le manthware le lefepō. Ke xona
 dilo tšē pedi tšē di dira xore monna
 a seke a tlorela mothepe. Xape mothepe
 xa ana xo tlorela monna.

Xomme tsepedišō tša nyalo di rapane
 kudu kudu ka dinako tša tšona.

Xomme tšē dingwe ke bata la
 ngwaxa o tee. Xomme tšē dingwe
~~ngwaxa~~ ye lesame ke xo thamilwe
~~ngwaxa~~ e sale ngwana. Xomme
 xape mo xong e ka ba mengwaxa
 ye masome a mabedi xoba a
 mararo ke peeletšō e direxi le
 pele xa ke xo tšiu xobe le ngwana
 wa mosetsana.

Xomme mo xona peeletšō e ka tšia
 mengwaxa ye masome a mahlanu
 ke xo sa bonale ngwana wa mosetsana

639

IX

K34/33

9

ka peia. Xomme peeletsö tse ding
 di phethwa ke bana ba batswadi
 bao peeletsano e dirilwexo ke bona
 Xomme xa se belexwe ugwana wa
 mosetsana mehlang yeo koba
 mosading yo o a ilexo a tsiwa
 ka Xomo tsa peeletsö ya pelexo ya
 ugwana wa mosetsana. Xomme
 xa ele ditabeng tsa dipoleb ditabeng
 tsa diXomo tsa maxadi Mosoxana
 le mothepa xa ba tsi'biswi koba botsi'swi
 selo. Xomme seo ke modiro wa
 batswadi ba bona. Xodimo xa diXomo
 tsa maxadi maxang xo ka tsena monna
 xe xo hlaelelwa ke se seng sa maxadi a
 mosadi koba inneeletswa wa Xaxwe.
 Lesana le kopelele mosadi xo molome
 a lona ka xo intisa Xomo koba pudi'ya
 ya thari. Ke Xove lesoxana le rata xo
 belexwa ka boswa. Xomme pelexo yeo
 e swanetse xo dirwa ka xo fiwa
 Mosadi ke malome axe. Xe raxwe a
 sa mo kopelele seo xona lesoxana letla
 se tsebye ke molome a lona Xove ke

639

x

K34/33

10

mot'oxdo. Kabe le ~~in~~ inmaxo lesoxana
 o ka nyatswa ke mabone a lesoxana
 kobane mohlang a hwa xo lapa 'a Xaxwe
 le Ha nioa uoldo wa Xaxwe wa
 Mosadi. Xe les^o le tsoe'elwa
 Mosadi xa mabone a bua komme le
 hwetse ke ~~mosad~~ umalo xona itopelo
 ere re nyata motsoi' wa mavaletso'
 xoba pitsa ka xe xo se sale moapei
 mo lapeng leo.

Xoele peeletso' ya mosadi' wa pele
 wa kxosi' elexo mohumaxadi ke 'Taba~~o~~
 yeo e laolwaxo ke batswadi' ba soxana
 leo eleng kxosi' xoba a sa tlilexo
 xoba kxosi'. Xe kxosi' e nyala
~~mosadi'~~ wa bobedi xoba wa boraro
 xona kxosi' e ka e nyakela moo e
 rataxo xo dira peeletso' xona. Mosadi'
 wa sea-ntlo peeletso' ya Xaxwe
 e dirwa ke batswadi' ba lesoxana
 ka xo bexa lehu 'a mosadi' xo
 batswadi' baxaxwe. Xomme bona ba
 ka fetola ka xo supa motxonyana
 Mosetsana yo a' ka bulaxo ntlo yeo

NOV 30 1943

X/

639

K34/33

11

le xo tsoša sebešo seo se se sa
 lotšwaxo mollo. Peeletšō ya mosadi
 xo mooadi yo mong elexo mothepe
 ke taba ye e rerwaxo ke batswadi
 le mosadi yo o e leny monyadi.

Mohxwa wo mong wa peeletšō ke wa
 tsela ya molato. Ke motho aile a
 bolaya mothe yo mong ka tsela ya
 Kotsi ya lerumi xoba selepe le xe
 ele se thunya xo swanetšē xonhša
 Mosetsana le xe ele lesea xore
 motho o fele. Ke motho a sena
 ngwana wa mosetsana a ita nthša
 wa mošimane. Komme xe xobelexwa
 wa mositsana ke xona o tlo išwa ke
 batswadi xa bo mohu xore babone
 mosetsana yo o e leny mosadi wa
 bona. Ke xona xo ~~ke~~ honolotšwe
 Mošimane ka mosetsana. Komme
 peeletšō ye byalo xa xo išwe selo
 xo bo mositsana xo fihlela ~~mosetsana~~
 Mosetsana a xola komme a išwa
 boxadi. Xe xo sa belexwa mosetsana
 xona peeletšō e tla šala ele molato

XII

12

639

134/33

wa bao ba tlaxo sala ba sa phela.
 Tokoloxanyo ya basadi e sepela ka
 tsela ya peeletso. Xomme xe xo boletswe
 xore mosadi ke tuma-mollo ke xona
 bohie kamoka ba molatelo batta ba
 ka fase xaxawe. Xomme xa xo mosadi
 ya ka fetang yo mong xe a beleditse
 xa moraxo xa xawe. Mo peeletsong
 Monna o dumeletse xo 'beletsa
 basadi ba bantsi ka natio e tee xe
 ana le isa xo ba nyala. Xomme xe
 a sena sa xo ba nyala xona peeletso
 e ka senywa mo malepeng a mang.
 Boxolo bya basadi ba motlo bo sepela
 ka tsela ya peeletso. Xaele xo tsewa
 ka xo supi tokoloxanyo. Ke xore xe
 matlo a beleditse mosetana mme
 e sale yo monyane ke xona a ka
 tswela pele xo nyala yo mong elexo
 yo mokolo. Ke xona mosadi yo
 o tla tseba xore xa se ena
 yo mokolo mo motseng.
 Xomme e mohlana xo tseaxo yola
 wa xo beletswa pele dithokxola di

639

XIII

13

639

K34/33

tla boa ka ngwatong wa xaxwe
 kamoka. Mosadi yo moxob wa
 motho ke ngwana wa malome a
 xaxwe le xē a nyetsiwe ~~pele~~ ka
 moraxo xa ba dangwe. Xomme mo
 tabeng ye xona le porifo ya xe
 ngwana wa malome a motho a ka
 hwetsa xole basadi ba peleng ele
 bakxetolo. Ngwana wa 'kxosi'
 Lepato xoba masaleng o be a iswa
 Bolobedu xo motxole wa Lepato. Ke
 xona mohlant a tsexaxo ka motse
 ka laelwa xore basadi kamoka ba
 pele ba time nella xore ba tle ba
 'tsi'e xo mosadi yo moxob. Ke xona
 ka dirwa bya. Ka moraxo xa
~~pele~~ di sekae mosadi a lwala a
~~hwa~~ xomme xe xo ilwe ~~na~~ ngateng
 ditaola tsa balela xore motato ke
 basadi ba xo nyalwa pele ke xona
 ba bokile mosadi ngwana wa
 'kxosi' Lepato. Xomme byalo xaxo
 sa dirwa xore xe mosadi ele ngwana
 malome a hwetsa ba barob pele.

639

XLK

K34/33

14

ho se ke xwa tsibiswa batho, kore, ke
yena yo moxoli ho bohle kobane ba
moloa.

Mmeletsi le mmeletswa ba a
dumelelwa ho banana peleng ba sešo
ho tseana. Xomme ba dumeletswa
fela xona ho borana. Xomme xa bana
hwaelano ka xe le xe ba etelana ba
sa dumelelwa ho boledisana. Ke kore
ke lesona leile xa bo mosetsana xa
le a dumelelwa ho boledisana le
mosetsana xe e se bao e leng badiredi
oa xaxwe loba bomakxalle. Xomme xa
xona pitsano kare xa bona. Xape ke
lesona loba monna a rata ho bona
mmeletswa wa xaxwe o swanetše
xoya ka bo mosetsana. Xaele
mosetsana xa dumelelwa ho etela
monna loba lesona. Ke kore xa ka
etela boxadi a sešo a ts'ewa xona
o tla senya boxadi bya xaxwe.
Ke mosetsana a bitša monna o
swanetše ho dira byalwa xomme bya
išwa xa bo lesona. Ke xona ka morao

639

XV

15

K34/33

xa byona monna o Ha ya xo po
 mosetsana xommona. Xe monna a
 beeditse mothepa o Ha bonwa ka
 mehla ana le meruka xoba le maseta
 mo matsolong a xa xwe ka mehla.
 Xape le xo mosetsana xo Ha ba byalo.
 Xomme ba ya dikoteng le ba bangwe
 le lesoxana le beeditse mosetsana
 e swanetse xo sepela ka thsekexo xare
 ka methepa xore mmeletswa a
 sebc le pelelo ya xore lesoxana
 ka le sa nthsepile mme o thsepile
 sa bang. Xomme xo byalo le xo lesoxana
 xoba monna.

Peeletso xe e senqwa ke xe lesoxana
 ka ba mothepa a ka se hlakomele
 peeletso elexo melo ya yona. Xe
 monna a ka tlaxela mmeletswa
 ele kxarebe xoba mothepa mme a
 seana le yo mang, xona peeletso e
 ka senqwa xore lesoxana ka le
 rate mothepa. Xe lesoxana xoba monna
 a sa hlakomele xo isa dimpho xo mothepa

639

XVI

K34/33

16

xo ka ba ye nqwe tsela ya xo
 senya peeletsō xo mo-thepa. Xe
 Mosetsana a sa sepele kamoo xo
 kxodišwaxo lesoxana mo xo thaka tša
 kaxwe le xona xo ka senya peeletsō
 lomme le kxōnōnd ya bobī ea senya
 peeletsō. Lomme xaele lehu xa le
 senye peeletsāno ka xe xo ka senyera
 xoba xo hwa mosetsana xo tla
 emišwa yo mong xo tšōšā peeletsō
 ya moxob wā xaxwe. Lomme seo se
 dirwa le xo lesotana. Mosetsana xoba
 lesoxana xa ana maatla a xo xana ke
 balaletšwa xo tšeanā. Fotopo xe abe a
 laetšwe xo tšeanā le Molau Malesa
 o be a tšengwa ke dinti ke batswadi
 dexo papaxwe MMarakeng Mtwane
 lomme a itiwā ke banna kxorong
 xove a ye boxadi xo Molau. Xe
 peeletsō e senywa ke mosetsana
 byalo ka fotopo xana dōlōšeng.
 dithsenyaxalele di swanetše xo boa
 kamotla. Xe peeletsō e senywa ke
 lesoxana xona xa xo boe sebo xo monna.

639

XVII

K34/33

17

Xe malatsi Morwa Madome Montgela
 a thšabile le morwedi wa maotmabe
 elexo Phopu baile ba tsonqwa kwedi
 kamoka bale naxeng. Xomme ka
 moraxo ba hwetswa bosexo ba tlile xae
 xo kxopela dijo yo bao ba tixwanaxo
 nabo. Ke xona ba iswa pele xa
 batswadi ba bona bao ba sa dumelexo
 tšeana ya bona ka xe Phopu ele
 mmeletšwa wa monna yo mong
 elexo Moeng wa naxa ya Bolobedu.
 Xomme Malatsi a lefelwa ke papaxwe
 seo a se dirilexo. Xomme tšeo a
 la fetšexo ka tsana tša iswa boxadi
 bya Phopu le era xa mmoro. Xomme
 ka tšeo e bile tšomo tše nne.

Xe Pondo Malesa a tšeana le
 Senyokxe Pilusa o be a thšaba nae
 xe Lepato a sa buša. Ke xona
 jarwa Lepato elexo bo kxosi
 Makhušane le ba bang ba swara Pondo
 xomme ba mo nia ka ditheka xomme
 ba mo nisha diintlo mo xonle xohie.
 Ke xona Pondo a tšea mosadi a thšaba

639

XVIII

K34/33

19

639

a dula naxeng 'e ena. Xomme
ka moraxo batswadi ba Senyotxe
ba laela Patamedi papaxo Pondo xore
ho nthisixwe motheko wa xo nyala.
Xomme motheko wa nthisixwa Pondo
a tšeana le mosadi' wa xaxwe.

Xomme a buša a tšaba le moratho
wa mosadi' Ntlatlana. Xomme le xona
ba lwa nae a tšabela Bobbedu.

Xe a boile a laelwa xore a nyale
ke xona a nthisa ditxomo a nyala.

Xe mothopa o imisitswe tse unneelotswa
Xomme o iswa boradi' le xe a sešo
ho fela mo monyalong. Xomme ke
xona lesoxana o da fetsiša motheko
mosadi' ale ka xae. Xomme xa xona
tefa ka xe kimsa ele ya unneelotswa
unneelotsa wa xaxwe.

Lenyalo xe le swanetše ho phethēxa
ho bolela batswadi' ba lesoxana le ba
mosetsana ka ixopelo ya bo lesoxana
koba ka ixopelo ya bo mosetsana xe
ba tsoma moineko. Xomme xe ba
bo lesoxana ba ka nthisa lenyalo

639

XIX

K34/33 19

Kamoka lesoxana xa le a dumelwa xo
 phela le mmelets'wa wa xaxwe. Xomme
 e ths'abano e sale ye kxolo. Xe lenyalo
 le tšwele mosetsana a sa dumelwa
 xo dula xa batswadi' ba xaxwe byalo
 ka peleng. Lenyalo le rerwa ke
 ba' barolo mo mletong yeo me'bedi.
 Xoele lesoxana le mosetsana xa bana
 taolo xo lenyalo. Lenyalo la malepe le
 a rwalwa ke mmadi'tsela xo is'wa
 xa xabo mosetsana. Xomme bona ba
 ha isa pele xo nyalela yo mong ka
 lone. Xeele dikxomo di' tla tšwa
 xa selwa lesaka. Xomme xe lenyalo
 le fihlile xa bo mosetsana bona ba
 tla boxa badimo xore motheto o
 tsene mo matseng ke xona badimo ba
 se belaele. Ba' bo na mosetsana
 ba tsibišwa xantsi ka xo ntšisa kxopela
 metse elexo malepe a mabedi xoba
 pudi. Ke xona batswadi' ba mosetsana
 ba tla tsoma lenyalo. Xe lesoxana le
 rata le ka ya ka mosi' xo kxopela
 metse. Xomme le mmadi'tsela le ena

XX

639

K34/33

20

o na le maatla a xo tšopela mosadi.
 Xomme xo tšopelwa mosadi xo dirwa
 fela dipolêlo. Xe ditšomo di sa
 lekana mmaditsela xa fiwe tumelelo
 ya xo tšea mositsana. Xomme o tla
 laelwa xore dilo kamoka tšeo di tšongwaxo
 ke batswadi ba mositsana di phethere.
 Monyanya o tšia bethe o binwa. Xe
 lenyalo le feleletsä xona lesoxana le
 tla fiwa mosadi go a tla xo
 sepela le diphelexeki tšä xaxwe elero
 basitsana ba bangwe. Ke xona xo tla
 ba selo se sexolo ke ba tloxa xo bo
 mositsana. Xomme xe batswele ka
 o ya motse ba tla fiwa mpho
 batswadi ba mositsana xore
 yjana a bona a nomole xolla.
 Ke xona xe ba sepela ba hwetsä notha
 koba notkana ba swanetsä xo ema
 xore ba fiwe sengwe ke ba bo lesoxana
 koba lesoxana ka nosi. Xomme xe
 xo sa dirwa byalo xona ba tla ema
 fao lebaka kamoka. Xapele xarobala
 ba ka robala fao.

NOV 30 1948

XXI

639

K34/33

21

Xomme xe ba fihla kxaupsi le motse
 wa bo lesolana xona kxato ye nqwe
 le e nqwe ke tepo ga leseka xoba
 mphiri xoba pheta. Xe ba tsena
 ka kxoro ya ~~ke~~ motse xona ba tla
 kwatama fase ka matolo. Xomme
 hao ba ha emiswa ka selo se sexolo
 se byalo ka pud' xoba utu le xeele
 lerumo la motse le e leng thokola.
 Xe ba sale tseleng ba swanetše
 xoya tšohle tšed di tšwaxo xoba
 Mositsana ele mphaxo wa bona.
 Xe ba tsena ka sebero sa lapa xoba
 masia ba swanetše xo kwatama
~~ka~~ xape. Xomme lexona ba tla
 futa selo se serqwe xore ba eme
 Xe ba tsena ka monyako wa
 nqwako ba ha hšelwa ka metse
 xore yo mong le yo mong a thape. ✓
 Xomme mo thšelong ya metse xo
 o pelwa pina ye.
 Ngwetsana wa tsoho o a naiwa
 Hšabela ntlong. Ke xona ba tla
 feta ka lebelo ka xo thšaba ko thapan.

Diingwetsi' ba swagwets'e xo tloa tsoto
 kamoka xa bona. Xomne ba beolwa
 peolō e tee kamoka. Xe ba tene
 ka ngwakang ba tla fihla ba ema ka
 dinao. Xomne ba tla fiwa
 mpho xore ba dule fase. Xe ba dutsi'
 ba' ha losa kamoka xomne lesoxana
 xoba batswadi ba nthasa mpho ye
 nqwe xape. Xe xona ngwetsi' xa ana
 ko bonwa sefahlexo tie meloko ka-
 mota ya bo lesoxana. Xomne
 bable bao ba rataxo ko bona sefahlexo
 sa xawe ba tla se reka ka dimpho.
 Xe ba bona sefahlexo xa bona xo bolela
 le ema. Xomne ba tla busa ba
 reka polelo ya molomo wa xaxwe.
 Xaele papaxo lesoxana lexe nthasitse
 dimpho xaana xo tswa polelo ya
 ngwetsi' bopheo kamoka xe e sale
 yo moswa. Ngwetsi' xa e some selo
 xe diphelexetsi' di sale xona mo
 motseng. Xape xa e a dumelwa
 xo sepela le motse xe e se xo dula
 fela' ka ntlong.

639

639

XXIII

23

K34/33

Ngwetsi' xa a swanela xo bonwa a
 enwa mafswi. Xape xa dumelelwa
 konwa byalwa. Xomme ngwetsi' o
 dula a e phihlile ka ntlong byetsing
 bya xaxwe. Xokha direxa lenyalwa
 a lesoxana le mositsana ka ntle le
 Maxadi. Xomme seo se direxa xe
 lesoxana ele modidi' batswadi' ba
 xaxwe ba hloka maxadi xoba dikxomo.
 Xomme maxadi a tla tswa xo ngwana
 wa bona. Xe e ka ba mositsana. Xokha
 direxa xave monyanya o hloko fale
 lenyalong xe monyadi a hloka dipudi
 tsa xo balaya. Monyalwa o dula xa
 xaxwe le lesoxana le seso' xo fetsa maxadi
 ke maxadi a fedile a ka dula ka thato
 ya monna. Monyalwa xa dumelelwa
 xo belexa bana a sale xa xabo.
 Dikxomo ke some la dikxomo le txomo
 ka e tee. Xomme xe ele dipudi' ke
 lekholo le some la dipudi'. Xomme xaele
 Malepe ke masome a mahlano xoba
 masome a selaxo. Xape bangwe ba
 nthisa masome a mahlano le a

mahlano. Ke ele monna yo batswadi'
 ba xaxwe ba diilaxo xona maxadi'
 a tla tswa xo bo raugwane a xaxwe
 le bo-morwa-raxwe kamo yo mong
 le yo mong ka ka kxomaxo ka xona.
 Xomme seo ke sefelo xoba molate
 oo a tla xo o leka ka tsela yeo xo
 bana ba bong ke ba hlaelelwa ke
 maxadi'. Xaele molome axwe maxadi'
 a xo thusa lesoxana ke xo mofa mosadi'
 ka ntle le maxadi' xore a tle a mofe
 maxadi' ke a bone ngwana wa pele
 ke ele mositsana. Maxadi' a dirwa
 ka dikomo le dipudi le ditlu le
 mase. Lenate la tlou ke maxadi'
 a mosi. Xomme thsipi' ya maxadi'
 ke lerale leo le dirwe xo ele patla ya
 la xobhela. Le mepiri' e a tsena
 maxading elexo mepiri' ya xo tswara
 molaleng. Le diheta di a tsena
 maxading. Le ghetete thsiletete ke
 maxadi' a bohokwa kudu. Maxadi'
 a kxarebe a finza ngwanaba kxarebe
 wa lesoxana xoba papaxo kxarebe xoba

639

K34/33

yo mong wa moloko xore a dirwe
 maxadi a mang xape. Maxadi xa
 dumelwe xo sumiswa ka ntle le
 xo dira maxadi a mangwe.
 Mohlang maxadi a fihlaxo a swanets'e
 xo iswa pele xo dira maxadi byalo
 byalo. Se se tšewaxo ke vraxo
 mothepe ke seo se bitsiwaxo wethwa.
 Ke xore ka ntle le maxadi a dikxomo
 xo swanets'e xo tšwa wethwa ye
 meng elexo maxadi' ao a tšewaxo ke
 vraxo mothepe. Xomme le mmaxo
 mothepe o na le ya xaxwe kabela
 wethwa xola morwa a fihla
 maxadi a dikxomo. Xaele mabme a
 hwets'e seb mo maxading a mothodo wa
 xaxwe wa mothepe. Xomme yo a hwets'axo
 kabela ke ra rangwane yo a ka
 fihwaxo maxadi le papaxo mothepe a
 hloka morwa xoba le rangwane a
 mothepe a seso xo nyala. Tataxo
 mothepe xa ana xo dira ka maxadi' se
 a se rataxo le e se xo dira maxadi'
 a mang ka oya.

639

Ka beb ya rraxo mothepa ke seo
 se bitsiwa xo mobomo wa rraxo mothepa
 elexo pudi. Le koba ya rraxo mothepa
 elexo pondo xoba makxata ke xore
 mo kxopa wa txomo wo o soxilwexo.
 Le selepe sa dikxomo. Ke xore sa xo
 rema dikota ts'a saka la dikxomo.
 Komme sona ke pudi' xoba lesome la
~~mas~~ maseleng. Le thupa ya dikxomo
 ke xore sa xo xapa dikxomo ts'a
 Maxadi ke pudi' xoba sehlano sa
 Maseleng. Le sa xo farodisa
 dikxomo ts'a dipholo ke pudi' xoba
 maseleng & malano. Mphiata wa
~~o~~ xomo. Ke xore ke o sa nthisa
 mphiata wa dikxomo xona txomo ya
 hwa xabana xo eja ke xona o tla ya
 wa rwala wena mong wa maxadi. Byalo
 o swanets'e xo nthisa ye ugwetxomo
 ya xo lefa yela ya xo hwa. Le xempe
 ya rraxo mothepa. Ke sehlano sa
 Maseleng xoba pudi. Le katiba kepa
 ya rraxo mothepa ke sehlano sa
 maseleng xoba pudi. Komme & ts'e

Kamoka ke kabela ya rraxo mothepa
ka ntle le maxadi a mothepa.

Xomme kabela ya mmako mothepa
ke molomo wa mmako kxarebe elexo pud.
Xoba lesome la maseleng. Mokxata
ke mokxopa wa kxamo xoba pond.

Thsüwe ya ngwana ke pond xoba
Dudi' tše pedi. Thsüwe ke dihsila
'tše mmako mothepa abeng a di'
swara ke esale ngwana. Xomme tše
kamoka ke kabela ya mmako mothepa
ka ntle ka maxadi a di'kxomo le
kabela ya rraxo mothepa. Xomme ka
ntle ka tše xowa le tše dingwe tše
e kabela ya moloko kamoka. Ke
lesoxana le phethile tšohle tše ka
xodimo le ra xotšea mosadi' le
swane tše xo ntsa pud' ya xo fofora
tsoko. Ke xore kxare e tšose tsoko ya
ka xabo. Xomme pud' e bolawe e
ewe ke moloko kamoka. Xomme
le ntsa pud' ya kxata-lapa
ke xore lesoxana ka le a swanelwa xo
tla ka bo mothepa ke mothepa o

639

639

XXVIII

K34/33

28

tsene bokxopeng. Xomme e tse lona
 le a ka tla o tla nts'a pudu: Xomme
 le yona e a bolawa ya lewa tse meloko.
 Xape sa mafelelo lesotana le nts'a
 pudu ya tlamola-mose. tse xore
 mothepa o se sa swara mose xo ya
 hudung xo setla mabele. Xomme le
 yona e a bolawa ya lewa tse meloko le
 ka moxo le lona lesotana. Monyadi
 le monyadina ba ka fiwa direo tse
 meloko le baxwera. Mmaxo mothepa
 o swanetse xo fa morwedi'wa xaxwe
 mpho ya lesapelo olexo sa xohlapisetsa
 monna ka xare. Xape a ka fiwa le
 tse ding tse byab tsa xo somela ka
 xare. Xomme xaele lesotana le ka fiwa
 selepe le lerumo tse vraxo lona. Xape
 le mexoma ba ka fiwa bohle tse meloko.
 Xomme mohlang mothepa a tloxa ka
 xae xo tla bolawa dipudi le diriku.
 Xomme xo ka bolawa tse pedi xoba tse
 tharo le xe ele kxomo. Xomme badina
 ba swanetse xo tsibisiwa xe ngwana
 a tloxa matseng xore ba molohisetse.

ditsela tsä mo a yaxo. Xomme
 badimo ba tla fiwa marapo masapo
 a diruwa tseo di bolailwexo. Xomme
 ba tla leletswa mapatata ke moloko.
 Xomme dijo tsä badimo di abawa
 ke rraio mothepe. Monyadi le
 monyadiwa ba ba tona mo matseng
 le xo diwa monyanya. Xomme xo a
 binwa xwa o pelwa le xo lewa
 monyanya. Kopelo ya monyanya
 o o pelwa ke ba bi monyadi. Xomme
 bona ba opela bare. ÷ Thisilo lelwata
 re tšere ba tla šala ba eja lewalala.
 Ketore ba tla ja mabele ele
 ditšero. Xomme ba ba monyadiwa
 bona ba opela bare ÷ ngwana wa
 rena o ya re diilwe ke marua a
 kromo. Ke xore ka xorata dikromo
 ngwana wa rena o a re tloxele.
 Monyalwa o hlahi biwa ke manyadi le
 diphelexetsi di tloxele tamota.
 Xomme xexo ke hwetswa e se
 kxarebe o basetswa xa xaba Xomme
 ke molato wo moxolo xo go o hwetswa
 -xo xo ba modiri wa #taba yeo.

XXX

639

K34/33

30

Wenyab le fela pele ke monyadiwa
 a se šo xo tloka ka xae. Kopano ya
 mathomo ya monna le mosadi e
 thoma moklang ko tshaxo basetsana
 ba di phelexetsi: ka xabo lesokana.
 Xomme moklang wa kopano ya monna
 e mosadi monna o swanets'e xo
 nthisa mphe ya xo dira kopano.
 Xomme mphe ye e se xona ko
 ka tšea le baka e le leele monna a
 sa hwetše kopano le mosadi.
 Xomme mphe ye ke ya mosadi
 ko supa xoba ena ke txarebe. Ke ko
 ka hwetšwa xoba mosadi ke mosadi
 se txarebe xona ke mo o eleng
 Malato. Xomme ke xona monna o
 Ha tsoxela kxerona e sale xosasa ko
 bexa selo ka ko haba mokxosi. Ka
 ko realo banna kamoka le ba motse
 ba ha tseba xoba monyadiwa ke
 mosadi. Xaele mphe ke pudi tš'e pedi
 ko ba pondo. Xomme mphe ye ngwe
 e dirwa monyadiwa a sale xae eleng
 mosopallo. Xomme mosopallo ko supa

639

XXXI

K34/33

31

Xore monyadiwa ke kxarebe. Xemaadi
a tšwele ka mokaomme xo sētšē
mosopollo lesoxana ka lena xo fiwa mosadi
la hoxa nae. Mosopollo ke pondo tšē
hlano xoba tšē seletsaxo.

Xomme seo ke sa mosetsana. Xaele
mpho ya kopano elexo pondo mositsana
a ka efa yo a morataxo wa moloko.
Xe monyadiwa a ka hwetswa ele
kxarebe o tla tumisaxa kudu xo monna
le moloko wa bona ba babedi.

Xomme o tla fiwa dimpho tšē utši
ke meloko kamoka xe l xo hwetsē xore
ke kxarebe.

Xomme xe a ka hwetswa ele mosadi
xona xona xo ratwa ke batho. Xomme
pore ere dikorro tsā rena dilobile
xonyala motho ele mosadi.

Ke xona modiri wa taba o tla utšia
kromo xoba some la dipudi.

Xomme xe mmeletšwa a ka senywa
ke monyadi xa a lepišwe ke xona
batswadi ba tla romela monyadiwa
xo bo lesoxana.

639

XXXII

K34/33

32*

Xe mositsana a ka senywa ke motho
fela xona o swanetse xo lefiswa xore
dilo tseo di romelwe ke batswadi'
ja mothepa xa mmole le mothepa
xa xabo monna.

Ka xorealo ke xore le dilo
tse dingwe monyadi'a ke se sa
dintsha tse byalo ka mekhwa le
dimphe tsa monyadiwa. Xomme
batswadi' ba monyadiwa ba tla tsoma
fela maxadi' maxoto elelo ditxomo.
Xomme mothepa yo byalo xa a
direlwe monyanya ke batswadi'
le ja ele batswadi' ba xabo monna.

End S. 639

Ka Mottale txomo

G. N. Malatši

Phalaborwa

END 639